

Шевчук О.А., Ткачук О.О., Бахмат Ю.О.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ЗАСТОСУВАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ РОСЛИН У РОСЛИННИЦТВІ

Підвищення чисельності населення вимагає розробок нових ефективних способів та технологій покращення врожаю важливих сільськогосподарських культур. На сучасному етапі вирішення цього завдання неможливе без широкого застосування регуляторів росту рослин.

Регулятори росту – це природні або синтетичні гормоноподібні препарати, які в дуже малих дозах впливають на прискорення росту, розвитку, підвищення продуктивності та поліпшення якості продукції сільськогосподарських рослин. Проникаючи в рослини, вони включаються в обмін речовин, активізують біологічні процеси, підвищують рівень життєдіяльності рослин. Регулятори впливають на систему гормональної регуляції, що визначає характер найважливіших фізіологічних процесів, зокрема прискорює утворення нових органів рослин та початок цвітіння і дозрівання [16, 21]. За механізмом впливу більшість синтетичних регуляторів росту рослин об'єднують у групи [17]: а) препарати, пов'язані з метаболізмом ауксинів та реалізацією їхньої фізіологічної активності (аналоги ауксинів, антиауксини, інгібітори транспорту); б) препарати, пов'язані з метаболізмом та реалізацією фізіологічної активності гіберелінів (аналоги, інгібітори синтезу і транспорту); в) препарати, пов'язані з обміном етилену (етиленпродуценти); г) цитокінінові регулятори росту і розвитку рослин; д) активатори та інгібітори метаболізму (стимулятори дихання, фотосинтезу, синтезу каротиноїдів та хлорофілів тощо). Стимулятори росту рослин – це природні фітогормони або їх синтетичні аналоги, що здатні

ініціювати зміни у онтогенезі рослин, результатом яких є оптимізація продуктивності рослин [1].

У практиці сільського господарства широко використовуються ретарданти, зокрема четвертинні амонієві сполуки, триазолпохідні препарати, етиленпродуценти [1]. Ретарданти володіють високою специфічністю дії залежно від виду, сорту, органу та стадії розвитку рослин. Саме такі препарати надають можливість використовувати їх на олійних [7, 18, 19], овочевих [9], бобових [2], технічних культурах [12, 14, 15, 20, 22, 23, 25]. У разі застосування синтетичних регуляторів росту рослин важливим є вивчення токсикологічних властивостей препаратів, можливості забруднення ними об'єктів зовнішнього середовища, характер і ступінь міграції препаратів із ґрунту в ґрунтові і поверхневі води, стабільності препаратів у водному середовищі, ґрунті і прогнозування поширення цих забруднень з урахуванням токсикологічного ризику [8, 13, 24, 26].

Відомо, що росторегулюючі речовини ендогенного походження проявляють свою ефективність через дію на фітогормональний комплекс, а потім і фотосинтетичну систему рослин. Гіберелінівмісні препарати беруть участь в регуляції утворення стебла. Вплив гіберелінів на розтягування пов'язаний з утворенням білка клітинної стінки екстенсину та підвищенням активності ферментів [4]. Препарати на основі ауксинів стимулюють ріст розтягуванням і клітинні поділи, за рахунок явища апікального домінування регулюють пересування речовин по рослині, є обов'язковим елементом координації процесів морфогенезу [17]. Стимулятори цитокінінового ряду зумовлюють поділ і диференціацію клітин. Поряд із ауксинами та гіберелінами вони є одним із компонентів поживних середовищ у біотехнології, необхідні для індукції органогенезу при вирощуванні рослин у культурі тканин [17].

Препарати, які створені на основі брасиностероїдів також є одними з важливих регуляторів онтогенезу рослин. Відомо, що брасини (подібно до ауксинів) впливають на проростки, посилюючи розтягнення, яке зумовлене

активацією ферментів, які при взаємодії з ксилоглюканами розм'якшують матрикс клітинної стінки. Сучасні препарати є комплексними та становлять собою збалансовані композиції природних та синтетичних фітогормонів, органічних кислот, мікроелементів, які активізують основні фізіологічні процеси у рослинах [17].

В літературних джерелах вказується, що за дії різних регуляторів росту підвищується продуктивність рослин томатів [3], редису [6, 10], огірка [11], гороху [5].

Таким чином, регулятори росту і розвитку рослин відрізняються за хімічним складом та механізмом впливу, але їх дія на рослини пов'язана із уповільненням або стимуляцією проліферативної активності меристематичних клітин за рахунок змін у гормональному комплексі рослини, що позитивно впливає на продуктивність різних сільськогосподарських культур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анішин Л.А. Регулятори росту рослин. Рекомендації по застосуванню / Л.А. Анішин, С.П. Пономаренко, З.М. Грицаєнко – К., 2011. – 40 с.
2. Голунова Л.А. Регуляція продукційного процесу *Glycine max* L. за дії ретардантів / Л.А. Голунова // Актуальні проблеми сучасної біології та методики її викладання : зб. наук. праць звітної наукової конференції викладачів за 2016-2017 н.р. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 332-347.
3. Григоришин В.В. Дія препаратів «Корневін» та «Циркон» на схожість насіння томатів / В.В. Григоришин, Г.О. Лукінова, В.П. Жалюк, О.А. Шевчук // Современый научный вестник. – ООО «Руснауцкнига» (Белгород). – 2017. – Т. 3, № 9. – С. 62-64.
4. Кефели В.И. Химические регуляторы растений / В.И. Кефели, Л.Д. Прусакова. – М. : Знание, 1985. – 64 с.
5. Кошланська Т.В. Вплив біостимуляторів росту на насінневу продуктивність гороху / Т.В. Кошланська, Л.Л. Поліщук, Л.Л. Семикрас,

- О.А. Шевчук, Т.А. Назарук // Современный научный вестник. – ООО «Руснаучкнига» (Белгород). – 2017. – Т. 3, № 9. – С. 65-67.
6. Кравчук А.О. Насіннева продуктивність рослин огірка за дії регуляторів росту рослин реастиму та бурштинової кислоти / А.О. Кравчук, В.О. Бурдейна, А.О. Поляк, Л.В. Крисько, О.А. Шевчук, Л.А. Голунова // NEWS OF SCIENCE AND EDUCATION. – Publishing House «Education and Science» s.r.o. (Прага). – 2017. – Т. 2, № 8. – С. 46-48.
  7. Курьята В. Г. Влияние хлормекватхлориду на формирование фотосинтетического аппарата и продуктивность льна масличного в условиях Правобережной Лесостепи Украины / В. Г. Курьята, О. О. Ходаницкая // Научно-производственный журнал «Зернобобовые и крупяные культуры». – 2013. – № 4 (8). – С. 88-93.
  8. Кур'ята В.Г. Стан і перспективи підвищення ефективності та екологічної безпеки застосування ретардантів і етиленпродуцентів в рослинництві / В.Г. Кур'ята, О.А. Шевчук, О.О. Ткачук, С.В. Мазніченко // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця. – 2002. – Вип. 4. – С. 85-90.
  9. Литвин Х.О. Якісні характеристики насіння огірка за дії есфону та паклобутразолу / Х.О. Литвин, І.В. Ільченко, Х.О. Анрощук, Ю.В. Лазур, О.А. Шевчук, Т.М. Лихвар // NEWS OF SCIENCE AND EDUCATION. – Publishing House «Education and Science» s.r.o. (Прага). – 2017. – Т. 2, № 8. – С. 49-51.
  10. Паламарчук Н.І. Показники насінневої продуктивності редису за дії Емістиму С та Івіну / Н.І. Паламарчук, М.І. Підгаєвська, А.В. Горобець, Т.В. Поліщук, О.А. Шевчук, С.Д. Криклива // Современный научный вестник. – «Руснаучкнига» (Белгород). – 2017. – Т. 3, № 9. – С. 68-77.
  11. Суржик О.П. Продуктивність рослин редису сорту Спека за дії регуляторів росту / О.П. Суржик, Ю.В. Солоданюк, О.П. Олійник, К.В. Кревська, О.А. Шевчук // NEWS OF SCIENCE AND EDUCATION. –

Publishing House «Education and Science» s.r.o. (Прага). – 2017. – Т. 2, № 8. – С. 52-54

- 12.Ткачук О.О. Дія декстрелу, паклобутразолу та хлормекватхлориду на фізіологічні й біохімічні показники рослин картоплі / О.О. Ткачук // Актуальні проблеми сучасної біології та методики її викладання : зб. наук. праць звітної наукової конференції викладачів за 2016-2017 н.р. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 69-86.
- 13.Ткачук О. О. Екологічна безпека та перспективи застосування регуляторів росту рослин / О. О. Ткачук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – №3, 2014. – С. 41-44.
- 14.Ткачук О. О. Вплив паклобутразолу на анатомо-морфологічні показники рослин картоплі / О. О. Ткачук // Науковий вісник Східноєвропейського національного ун-ту імені Лесі Українки. – 2015. – № 2. – С. 47-50.
- 15.Ткачук О. О. Вплив паклобутразолу на вміст вуглеводів у рослинах картоплі / О. О. Ткачук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. – 2015. – №1. – С. 144-147.
- 16.Ткачук О. О. Дія ретардантів на морфогенез, період спокою і продуктивність картоплі / О. О. Ткачук, В. Г. Кур'ята. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 152 с.
- 17.Ходаніцька О. О. Дія хлормекватхлориду і трептолему на морфогенез, продуктивність і жирно кислотний склад насіння льону олійного : дис. ... канд. біол. наук : 03.00.12 / О.О. Ходаніцька. – Вінниця., 2014. – 166 с.
- 18.Ходаніцька О. О. Аналіз дії хлормекватхлориду на продукційний процес льону олійного сорту Орфей / О. О. Ходаніцька, В. Г. Кур'ята, // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – 1 (112). – С. 30-33.
- 19.Ходаніцька О. О. Продуктивність льону-кучерявцю за дії суміші регуляторів росту / О. О. Ходаніцька, В. Г. Кур'ята // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И.Вернадского. – 2013. – Т. 26 (65), № 3. – С. 203-210.

20. Шевчук В.В. Показники фотосинтетичного апарату рослин цукрового буряка за регуляції ретардантами / В.В. Шевчук, Ю.В. Солоданюк, В.В. Суржик, А.В. Рейвах, В.В. Стах, О.А. Шевчук // Современный научный вестник. – «Руснауцкнига» (Белгород). – 2017. – Т. 2, № 7. – С. 27-29.
21. Шевчук О. А. Дія ретардантів на морфогенез, газообмін і продуктивність цукрових буряків : автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.12 / О. А. Шевчук. – К., 2002. – 20 с.
22. Шевчук О.А. Вплив декстрелу та паклобутразолу на продуктивність цукрового буряка / О.А. Шевчук // Актуальні проблеми сучасної біології та методики її викладання : зб. наук. праць звітної наукової конференції викладачів за 2016-2017 н.р. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 179-192.
23. Шевчук О. А. Дія ретардантів на накопичення та перерозподіл вуглеводів у вегетативних органах рослин цукрового буряка / О. А. Шевчук // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Вінниця, 2008. – Вип. 35. – С. 86-93.
24. Шевчук О. А. Екологічна безпека та перспективи застосування синтетичних регуляторів росту у рослинництві / О. А. Шевчук, О. О. Кришталь, В. В. Шевчук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця : ВНТУ. – 2014. – №1 (112). – С. 34-39.
25. Шевчук О. А. Особливості насінневої продуктивності рослин цукрового буряка при обробці квітконосних пагонів ретардантами / О. А. Шевчук, В. Г. Кур'ята // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. – Тернопіль, 2008. – 2 (36). – С. 42-46.
26. Шевчук О. А. Екологічні аспекти застосування ретардантів та етиленпродуцентів у рослинництві / О.А. Шевчук, О.О. Ткачук, Л.А. Голунова, І.В. Кур'ята, Л.М. Рогальська, В. В. Рогач // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2006. – Вип. 12. – С. 118-123.